

PROBLEMATICA APLICĂRII NORMEI PRIVIND RISCUL ÎNTEMEIAT

Mariana GRAMA

A risca, adică a comite fapte în speranța unui final pozitiv în lipsa unei experiențe anterioare de comitere a unor astfel de fapte, este un element normal și necesar al activității vitale a oricărui organism social. Din acest punct de vedere, faptele, însoțite de risc, la fel ca și consecințele formale negative posibile ca rezultat al comiterii lor, în cele din urmă apar ca social-utile și necesare. Cu toate acestea, genul dat de „speranță” se poate finaliza și cu insucces, ba chiar să se producă consecințe grave negative neîntemeiate pentru cei din jur, iar aceste limite ale finalului probabil a faptelor însoțite de risc sunt determinate la nivel de lege. În sferile cele mai importante ale relațiilor sociale – la nivel de lege penală.

Deși situațiile din viața socială, însoțite de risc, au un caracter multispectrual, totuși sînt caracterizate de trei elemente de bază:

- 1) prezența incertitudinii;
- 2) necesitatea de a alege din mai multe variante alternative de comportament posibil;
- 3) posibilitatea de a aprecia probabilitatea producerii rezultatului variantei de comportament alese.

În ce măsură reflectă acești parametri legea penală, apreciind anumite fapte însoțite de risc drept legale și pe cât de necesară este, în general, reglementarea de sine stătătoare a acestor fapte în Codul penal, sunt întrebările la care se cer răspunsuri.

Mai mulți autori [1, p.143-144; 2, p.256-257] sunt de părerea că existența printre normele Codului penal a unei norme referitoare la riscul întemeiat este binevenită, explicația fiind, de regulă, aceea că lipsa unei așa norme ar avea consecințe negative serioase pentru progresul științific, pentru rezolvarea neordinară a problemelor gospodărești și profesionale, ar împiedica inițiativa și curajul științific. Sunt dar și autori [2, p.101] care se expun contra existenței în Codul penal unui astfel de conținut al normei referitoare la riscul întemeiat. Deși norma respectivă există în Codul penal al Republicii Moldova de un deceniu, practica de aplicare a ei aproape că nu există. Mai mult decât atât, chiar și lucrătorii practici nu întotdeauna fac diferențe clare între riscul întemeiat și starea de extremă necesitate.

Legalitatea riscului în sfera reglementării juridico-penale este determinată de noțiunea „întemeiat”. Anume formula „risc întemeiat” a folosit-o legiuitorul nostru atunci când a prevăzut instituția dată printre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, spre deosebire de alte țări, cum sunt de exemplu, Lituania, Bulgaria, Uzbekistan, unde au fost folosite alte formule: „risc gospodăresc”, „risc profesional”, „risc de producere”.

Utilizând termenul „risc întemeiat”, trebuie să recunoaștem că pentru noi întrebarea despre subiecții ce pot admite riscul întemeiat este cât se poate de clară – poate fi orice persoană care cade sub incidența legii penale, din orice sferă socială. Este aceasta poziția corectă sau nu, întrebarea rămâne a fi una discutabilă.

În afară de aceasta, norma din art.40 CP RM, folosește termenul de „risc întemeiat” aducând în alin.(2) condițiile când riscul se consideră ca atare, iar în alin.(3) – condițiile când riscul nu se consideră întemeiat. Despre o eventuală depășire a limitelor riscului întemeiat, legiuitorul nu se expune, cum nu expune nici condițiile când ar putea exista (dacă aceasta este posibil) depășirea limitelor riscului întemeiat. Litera (j) din alin.(1) art.76 CP RM printre circumstanțele atenuante însă prevede „săvârșirea infracțiunii cu depășirea limitelor legale ale riscului întemeiat...”.

În context, noi suntem de aceeași părere cu autorul A.B.Saharov, care consideră că dreptul la risc, dreptul de a admite un comportament riscant, care ulterior s-ar încadra în prevederile art.40 CP RM, nu-l poate avea orice persoană, ci doar aceea care este profesionistă într-o anumită sferă și este capabilă să asigure respectarea condițiilor legalității riscului [3,p.117].

Este principal și cel de-al doilea moment: alegând termenul de „risc întemeiat”, legiuitorul a pus semnul egalității între această noțiune și noțiunea riscului legitim din punct de vedere juridico-penal. Așadar, riscul considerat întemeiat exclude fără oarecare condiții răspunderea penală, iar riscul considerat neîntemeiat atrage după sine răspunderea penală pe baze generale. Logic, dacă anumite condiții ale legalității riscului sunt încălcate, atunci, probabil, în opinia legiuitorului ar trebui aplicată norma ce prevede depășirea limitelor legale ale riscului întemeiat (art.76 alin.(1) lit.(j)), deși riscul se consideră, de fapt, neîntemeiat.

Specificul reglementării penal-juridice a riscului întemeiat se mai regăsește și în cadrul altei împrejurări, după noi, importantă. În conținutul normei penale, legiuitorul vorbește despre „...cauzarea de daune intereselor ocrotite de lege”. Astfel, legiuitorul confruntă dauna ce poate fi cauzată, nu cu o altă daună (așa cum se întâmplă în situația altor cauze care înlătură caracterul penal al faptei), dar cu scopul socialmente util, spre care tinde persoana și despre care, la fel, nu se expune clar legiuitorul. În consecință, avem un rezultat obiectiv și real al riscului care este comparat cu alt rezultat, aprecierea utilității și necesității căruia poartă un caracter subiectiv. În acest sens, de asemenea, există o multitudine de opinii [2, p.260].

Un alt aspect discutabil caracteristic instituției riscului întemeiat se deduce din alin.(3) art.40 CP RM atunci când legiuitorul declară că: „Riscul nu poate fi considerat întemeiat dacă era cu bună-știință îmbinat cu pericolul pentru viața persoanei...”. Codul penal al Federației Ruse, de exemplu

vorbește despre „...pericol pentru viața mai multor persoane”, pe când din legislația noastră reiese faptul că dacă chiar riscul este îmbinat cu pericol pentru viața unei singure persoane, nu se mai consideră întemeiat, poziție cu care nu suntem de acord. Ba mai mult, această prevedere poate crea confuzii în caz de interpretare a faptei ca risc întemeiat sau ca fiind comisă în stare de extremă necesitate [1, p.149-150].

Mai sunt și alte întrebări problematice caracteristice instituției riscului întemeiat, care urmează a fi examinate și chiar ar trebui punctate în legea penală, de exemplu: ce se înțelege prin scop socialmente util, care este forma vinovăției în cazul pricinuirii daunei intereselor ocrotite de lege ca rezultat al încălcării condițiilor legale de existență a riscului întemeiat, ce se întâmplă în cazul când este provocată daună pentru realizarea scopurilor socialmente utile intereselor ce nu sunt ocrotite de lege, cum putem aprecia care măsuri și care este „cuantumul” măsurilor ce sunt considerate necesare pentru a preveni cauzarea de daune intereselor ocrotite de lege pentru ca riscul să fie întemeiat etc.

Toate cele expuse mai sus, încă o dată ne pun în fața faptului că, în pofida unor studii care există deja în doctrina penală autohtonă referitor la riscul întemeiat, totuși norma din art.40 CP RM mai necesită a fi cercetată atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Referințe:

1. ОРЕХОВ, В. *Необходимая оборона и иные обстоятельства исключают преступность деяния*. СП.: Юридический центр Пресс, 2003. ISBN 5-94201-204-0.
2. ПАРХОМЕНКО, С. *Деяния, преступность которых исключается в силу социальной полезности и необходимости*. СП.: Юридический центр Пресс, 2004. ISBN 5-94201-362-4.
3. ГРИНБЕРГ, М. *Технические преступления*. Новосибирск, 1992.
4. САХАРОВ, А. *Обстоятельства, исключают уголовную ответственность*. В: *Советское государство и право*, 1987, №11.